

MEMORANDUM VAN HET BOEKENOVERLEG

Lees- wijzer

Prioriteiten
voor de
komende
vijf jaar

2
0
2
4
↓
2
0
2
9

INLEIDING

Substantieel en structureel investeren in de letteren

Vlaanderen verkeert in een leescrisis. Onderzoek na onderzoek wijst uit dat de leesvaardigheid van Vlaamse leerlingen met rasse schreden achteruitgaat. Dat is niet alleen een probleem voor de boeken- en letterensector, maar voor de samenleving als geheel. Als er een hele generatie opgroeit die niet, of slechts met moeite kan lezen, is de culturele, economische en democratische schade niet te overzien. Het BoekenOverleg roept daarom niet alleen de minister van Cultuur, maar ook de ministers van Onderwijs, Welzijn, Economie en Inburgering op om substantieel en structureel te investeren in de meervoudige geletterdheid, lees- en taalvaardigheid van deze en alle volgende generaties.

Mede dankzij de investeringen van de voorbije legislatuur heeft de boeken- en letterensector de afgelopen vijf jaar verschillende stappen in de goede richting kunnen zetten. Met het breed gedragen leesbevorderingsprogramma Boekstart wordt in Vlaanderen breed ingezet op het bereiken van de allerjongsten en hun ouders. Met Elk Verhaal Telt/Every Story Matters zijn er concrete stappen gezet om de sector inclusiever te maken. Met de Boon heeft Vlaanderen weer een literaire prijs van formaat.

Maar er is meer nodig. De piloottrajecten binnen het Leesoffensief zijn beperkt in tijd en middelen. Willen we ervoor zorgen dat deze acties en andere actiepunten uit het Leesoffensief een verschil kunnen maken, dan is een adequate, structurele financiering nodig binnen een passende beheerstructuur. De budgetten voor alle organisaties die auteurs en hun publiek met elkaar verbinden moeten meegroeien met de ambities van de sector en vervolgens gewaarborgd én geïndexeerd worden. Uitgevers en boekhandelaars kunnen alleen Nederlandstalige boeken blijven maken en verkopen als er wordt gewerkt aan een goed arbeids- en investeringsklimaat, met de nodige waarborgen voor de Vlaamse uitgeverijen. Adequaate vertaalbeleid, de generieke boekencampagne en de landelijke uitstraling van Boektopia zijn daarin cruciaal.

Net als in het vorige memorandum van het BoekenOverleg (De leeslijst van het BoekenOverleg. 10 prioriteiten voor 5 jaar beleid, 2018) moeten we vaststellen dat het aandeel letteren binnen het volledige cultuurbudget (1,56%) bijzonder laag is. Het feit dat er nog altijd geen middelen zijn voorzien om de lonen van de literaire organisaties of de werkbeurzen voor auteurs te indexeren bij overschrijding van de spilindex, is een nijpend en groeiend probleem. Bij iedere energiecrisis en ieder geopolitiek conflict krimpt de letterensector en slinkt de ruimte om de ambitieuze doelen te verwezenlijken.

*Als eerste en alles overkoepelende punt vraagt het BoekenOverleg om in de komende legislatuur de decennialange trend van economische krimp in de sector te keren door substantieel en structureel te investeren in **de letteren: de basis voor alle kennis, dialoog en wederzijds begrip.***

1

EUROPEES

2

FEDERAAL

3

VLAAMS

4

LOKAAL

Alle prioriteiten van het BoekenOverleg in het kort

Hieronder vind je alle prioriteiten van het BoekenOverleg voor de komende vijf jaar op een rij en per bestuursniveau. Klik op een titel voor meer context.

— EUROPEES

1.1 Regulering teksten gegenereerd met AI

- Voer een heffing in op het gebruik van auteursrechtelijk beschermde teksten door AI-bedrijven, naar analogie met de reprografierechten.
- Verplicht een label voor boeken en teksten die gegenereerd of vertaald zijn met AI.
- Voer een verbod in op het toekennen van auteursrechten op teksten en vertalingen die geheel of gedeeltelijk gegenereerd zijn met AI.

1.2 Creative Europe en Erasmus+

Ondersteun het belang van internationale literaire samenwerking, en draag ze blijvend uit in Europa en in België.

— FEDERAAL

2.1 Aangepaste taxshelter

Stel het instrumentarium van de taxshelter in een aangepaste vorm ook ter beschikking van het letteren- en boekenvak.

2.2 Sociale rechten voor alle zelfstandigen in bijberoep

Laat zelfstandigen in bijberoep boven een netto-inkomen van 4.000 euro wél sociale rechten opbouwen.

2.3 Fiscaliteit auteursrechten als roerende inkomsten

Zorg voor een eenduidige interpretatie van auteursrechten, vereenvoudigde RSZ-procedures en het maximale behoud van auteursrechten als roerende inkomsten.

2.4 Btw op boeken naar 0%

- Ga bij herziening van de btw-wetgeving eerst in overleg met alle relevante belanghebbenden: de boekensector én de regionale en lokale overheden.
- Voer een 0%-btw-tarief op boeken in en erken het boek als een essentiële levensbehoefte.

2.5 Omzetting van de European Accessibility Act naar Belgische wetgeving

Betrek de sector bij de omzetting van de European Accessibility Act zodat de ambities haalbaar zijn.

2.6 Lange residenties van residenten buiten Europa

Volg de reeds bestaande visummogelijkheden adequaat op en werk een juridisch kader uit voor de langdurige opvang van vervolgde auteurs in België.

2.7 Vrijheid van meningsuiting

Bescherm onderdrukte en gevluchte auteurs maximaal en stel hen niet bloot aan bijkomende risico's.

VLAAMS

3.1 Leesoffensief

- Zorg voor een gecoördineerde aanpak van het Leesoffensief, aangestuurd door een sterke governance-structuur die door alle betrokken beleidsdomeinen (Onderwijs, Cultuur, Welzijn en Samenleven) wordt gedragen en erkend, over beleidsdomeinen- en termijnen en bestuursniveaus heen.
- Erken en versterk de centrale rol die bibliotheken opnemen in het bevorderen van meervoudige geletterdheid, leesbevordering en e-inclusie.
- Investeer in kwaliteitsvolle deskundigheidsbevordering en professionalisering van kinderbegeleiders, leraren, bibliotheekmedewerkers en leesbevorderaars.
- Veranker inzetten op lezen structureel in de nieuwe eindtermen en leerplannen van het secundair en lager onderwijs én de lerarenopleiding. Integreer taalstimulering en aspecten van vroeggeletterdheid expliciet in de ontwikkelingsdoelen van het kleuteronderwijs en de kinderopvang.

3.2 Kennisknooppunt voor het boekenvak

Voorzie middelen, bovenop de begroting van Literatuur Vlaanderen, die geormerkt worden voor onderzoek dat de sector als geheel ten goede komt.

3.3 Het boekenvak is een economische sector

- Integreer de subsidiëring van de Vlaamse deelname aan de Frankfurter Buchmesse opnieuw in het programma van Flanders Investment and Trade, net als extra steun voor andere internationale zakelijke en promotionele beurzen.

- Voorzie extra middelen voor professionele, commerciële en juridische ondersteuning voor uitgevers en auteurs.
- Stel de onderzoeks- en financieringsbudgetten van VLAIO open voor de culturele sector.

3.4 Boektopia

Voorzie een groeiscenario om het landelijke karakter van Boektopia nog verder te versterken en van november de boekenmaand van Vlaanderen te maken.

3.5 Leenvergoeding

Verhoog via een culturele bijpassing de vergoeding voor het uitlenen van fysieke boeken en kom samen met de leden van het BoekenOverleg tot een nieuwe en innovatieve regeling.

3.6 Overkoepelend beleid voor bibliotheken

- Oormerk de middelen die bedoeld zijn voor de bibliotheken.
- Erken de basisopdracht van de lokale openbare bibliotheek in een wetgevend kader.
- Zorg er zo voor dat elke Vlaamse burger een lokale bibliotheek heeft die nabij is, verankerd is in een breed netwerk en inzet op maatschappelijke uitdagingen.
- Geef een signaal aan hogescholen over het belang van de ondersteunende rol van schoolbibliotheken in het hoger onderwijs.

3.7 Programmering van literatuur in cultuurcentra en bibliotheken

Oormerk middelen van Cultuur, Jeugd en Media voor literaire programmering in en door cultuurcentra en bibliotheken.

3.8 Indexering van middelen voor literaire organisaties

Behandel literaire organisaties op dezelfde manier als andere structurele kunstorganisaties in het kader van het Kunsten-decreet zodat ook zij op een jaarlijkse indexering van de loonmassa kunnen rekenen.

3.9 Creatief schrijven is een vak

- Maak van 'creatief schrijven' een onderdeel van het onderwijscurriculum.
- Richt een onderbouw 'schrijven' in het Deeltijds Kunstenonderwijs voor-16-jarigen op.
- Investeer meer in de opleiding 'schrijver' in het Deeltijds Kunstonderwijs voor volwassenen zodat alle 168 academies die aan kunnen bieden.
- Richt een geaccrediteerde opleiding 'creatief schrijven' op in het hoger onderwijs.

3.10 Ruimte voor literair erfgoed waarborgen

- Nodig het BoekenOverleg uit als gesprekspartner voor de onderwijskoepels bij de vertaling van de recent vernieuwde eindtermen (minimumdoelen) naar de leerplannen.
- Voorzie voldoende middelen om leerkrachten en scholen via participatieve projecten te laten kennismaken met literair en bibliothecair erfgoed.
- Investeer daarom vanuit Cultuur, Onderwijs, Welzijn, Economie en Inburgering substantieel en structureel in de culturele geletterdheid van deze en alle volgende generaties.

3.11 Voortzetting en uitbreiding van de Boon

- Zorg voor een voortzetting van de Vlaamse Literatuurprijs

de Boon, inclusief het leesbevorderingstraject dat er vanaf het begin integraal onderdeel van uitmaakt.

- Splits de verschillende doelgroepen verder uit en maak van de Boon een drievuldige prijs met gelijke beloning en aandacht voor fictie, non-fictie en kinder- en jeugdliteratuur.

— LOKAAL

4.1 Boekstart

Investeer blijvend in het bewezen succes van Boekstart.

4.2 Centrale rol voor bibliotheken

- Zorg voor een indexering van de budgetten voor bibliotheken en vervang personeel dat uit dienst gaat door medewerkers die sterk zijn in het aanpakken van maatschappelijke uitdagingen zoals geletterdheid, leesbevordering en e-inclusie.
- Geef bibliotheken een centrale rol in de meerjarenplanning bij die maatschappelijke uitdagingen en voorzie daarvoor de nodige financiële middelen.
- Zet in op een nabije, toegankelijke bibliotheek voor elke burger, zowel fysiek als digitaal.
- Zorg voor voldoende personeel met de juiste sectorgebonden competenties in de bibliotheken en voorzie middelen voor professionalisering.

4.3 Budgetten voor bibliotheken en cultuurcentra

Oormerk middelen voor bibliotheken en cultuurcentra en garandeer ze via meerjarige overeenkomsten.

VOLGEND:
EUROPEES ➔

1 EUROPEES

FEDERAAL

VLAAMS

LOKAAL

1.1 Regulering teksten gegenereerd met AI

De software en andere producten die door AI-bedrijven worden verkocht, zijn het resultaat van het niet-vrijwillige en niet-vergoede gebruik van miljoenen auteursrechtelijk beschermde afbeeldingen, privé-foto's en teksten. Deze openlijke schending van het auteursrecht moet worden gereguleerd, niet alleen voor de bescherming van deze teksten op zich, maar ook om auteurs in staat te blijven stellen om teksten te maken voor een groot en divers lezerspubliek.

- ➔ *Het BoekenOverleg vraagt*
- **een Europese heffing op het gebruik van auteursrechtelijk beschermde teksten door AI-bedrijven, naar analogie met de reprografierechten.**
 - **een verplicht label voor boeken en teksten die gegenereerd of vertaald zijn met AI.**
 - **een verbod op het toekennen van auteursrechten op teksten en vertalingen die geheel of gedeeltelijk gegenereerd zijn met AI.**

1.2 Creative Europe en Erasmus+

Via programma's als Creative Europe en Erasmus+ ontstaan er belangrijke kansen voor Vlaamse organisaties om zich op een Europees podium te profileren. Daarvoor is het nodig dat de politiek zich in Europees verband uitspreekt over het belang van deze trajecten. Anderzijds is het belangrijk dat lokale spelers door bijvoorbeeld Creative Europe Desk Flanders op de hoogte blijven van deze internationale kansen. Om ook kleinere organisaties in staat te stellen succesvol Europese middelen aan te vragen, is een praktische én financiële ondersteuning in het voortraject noodzakelijk.

➔ *Het BoekenOverleg vraagt aan onze Europese vertegenwoordigers om in Europa en in België **het belang van internationale literaire samenwerking blijvend uit te dragen en concreet te ondersteunen.***

VOLGEND:
FEDERAAL ➔

2 FEDERAAAL

2.1 Aangepaste taxshelter

Al ruim een decennium zorgt de taxshelter-regeling voor een opvallende dynamiek in de audiovisuele sector en recenter ook in de podiumkunsten en de game-industrie. Het BoekenOverleg pleit ervoor om de taxshelter voor culturele doeleinden ook te implementeren in het letteren- en boekenvak om zo voor risicovolle en langdurige projecten de logica van het kortetermijnrendement te doorbreken. Te denken valt aan een Vlaamse Pleiade-reeks, meertalige kinderboeken voor kinderen die meertalig opgroeien, en aan essentiële maar economisch kwetsbare genres zoals poëzie.

➔ *Het BoekenOverleg vraagt aan de federale overheid om **het instrumentarium van de taxshelter** in een aangepaste vorm ook **ter beschikking te stellen van het letteren- en boekenvak.***

2.2 Sociale rechten voor alle zelfstandigen in bijberoep

Auteurs werken in een kwart van de gevallen als zelfstandige in bijberoep en betalen daarvoor 20,5% RSZ-bijdragen op de netto-inkomsten. Als hun netto-inkomsten echter lager zijn dan 16.409 euro (bruto zo'n 24.000 euro of 2.000 euro per maand) bouwen ze geen extra sociale rechten op, ondanks een jaarlijkse bijdrage die kan oplopen tot 3.362 euro. Over een schrijverscarrière van 35 jaar betalen auteurs dus tot 117.670 euro aan bijdragen, zonder dat ze sociale rechten opbouwen.

➔ *Het BoekenOverleg vraagt deze onrechtvaardige situatie recht te zetten en **zelfstandigen in bijberoep boven een netto-inkomen van 4.000 euro wél sociale rechten te laten opbouwen.***

2.3 Fiscaliteit auteursrechten als roerende inkomsten

De aanpassing van het fiscale statuut van auteursrechten in 2023 zorgt voor veel onduidelijkheid en dus rechtsonzekerheid bij auteurs, uitgevers, literaire organisaties en fiscale ambtenaren, met risico op ongelijke behandeling. De uiteenlopende interpretaties over 'vergoedingen voor geleverde prestaties' versus 'inkomsten uit de overdracht' of de verlening van een licentie, van auteursrechten en naburige rechten, alsook van de 'wettelijke' en 'verplichte licenties' en de daarvan afgeleide verdeling van inkomsten over RSZ-vrije/RSZ-onderworpen inkomsten hebben een direct negatieve impact op de netto-inkomsten. Ze leiden bovendien tot bijkomende administratieve lasten voor de auteurs en voor degenen die de auteurs betalen voor bewezen diensten en rechten. Deze complexe, hooggespecialiseerde materie dreigt in het nadeel van de auteurs uit te pakken. Het BoekenOverleg beschikt over de kennis om de auteurs- en uitgeversbelangen adequaat te verdedigen en treedt hierover graag in overleg met de Federale Overheidsdienst Economie.

➔ *Het BoekenOverleg vraagt de Federale Overheidsdienst Economie om een **eenduidige interpretatie van auteursrechten, vereenvoudigde RSZ-procedures en het maximale behoud van auteursrechten als roerende inkomsten.***

2.4 Btw op boeken naar 0%

Het zou desastreus zijn als de btw op boeken verhoogd wordt bij een fiscale hervorming. Het BoekenOverleg pleit daarentegen voor een verlaging van de btw op boeken naar 0%. Hiermee erkent de federale overheid dat boeken tot de essentiële levensbehoeften behoren, zo noodzakelijk als ons dagelijks brood.

Een btw-verhoging op boeken zal een negatieve impact hebben op de koopkracht van miljoenen gezinnen en op de gemeenschappen die door de aankoop van boeken bijdragen aan bibliotheken en onderwijs. De negatieve gevolgen voor de Vlaamse uitgevers, auteurs én boekhandelaren zouden zeer groot zijn. Het verlagen van de btw kan er daarentegen voor zorgen dat het boek geen luxeproduct wordt.

➔ *Het BoekenOverleg*

- *vraagt aan de federale overheid om **bij herziening van de btw-wetgeving eerst in overleg te gaan met alle relevante belanghebbenden**. Dit zijn niet alleen de boekensector maar ook de regionale en lokale overheden die door de aankoop van boeken bijdragen aan bibliotheken en onderwijs.*
- *pleit voor een **0%-btw-tarief op boeken** en daarmee om de **erkenning van het boek als een essentiële levensbehoefte**.*

2.5 Omzetting van de European Accessibility Act naar Belgische wetgeving

In 2019 heeft het Europees Parlement de European Accessibility Act (EAA) goedgekeurd. Deze wet moest door alle Europese lidstaten uiterlijk op 28 juni 2022 omgezet zijn in lokale wetgeving en moet in 2025 van kracht zijn. Hij heeft betrekking op digitale producten, waaronder websites, elektronische boeken en de bijbehorende hard- en software.

De implementatie van de wetgeving nadert en heeft een grote impact op het publiceren. Om aan deze verplichting te kunnen voldoen, moeten uitgeverijen kennis en kunde zien te verkrijgen, nieuwe technologie implementeren en nieuwe werkwijzen verankeren in hun processen.

- ### ➔ *Het BoekenOverleg vraagt om **betrokken te worden bij de omzetting van de European Accessibility Act**. Om dat voor verschillende spelers en hun doelgroepen mogelijk te maken, is **eerst onderling overleg en vervolgens financiële steun voor opleiding en implementatie** noodzakelijk.*

2.6 Lange residenties van residenten buiten Europa

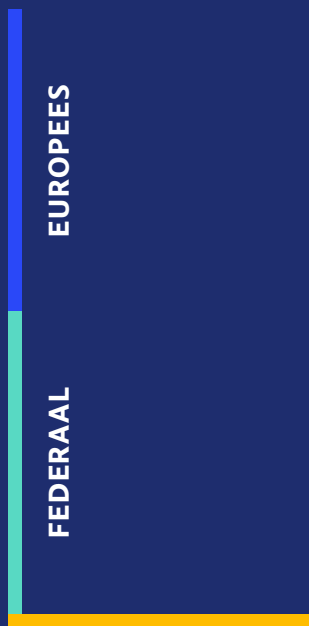
Binnen het ICORN-netwerk (International Cities of Refuge Network) zijn wereldwijd meer dan 70 steden vertegenwoordigd die schrijvers-mensenrechtenactivisten opvangen. Ook in Vlaanderen zijn meerdere steden bij dit netwerk aangesloten. Auteurs die wegens hun artistieke en intellectuele werk in eigen land worden vervolgd, kunnen dankzij dit netwerk tijdelijk worden opgevangen en ondersteund. De Belgische wetgeving voorziet echter geen gastovereenkomst voor zulke auteurs die een 'lang verblijf' (langer dan drie maanden) op uitnodiging van een erkende organisatie mogelijk maakt. Dit in tegenstelling tot andere Europese landen, zoals Denemarken en Frankrijk, waar andere ICORN-leden met hun regeringen al een passend kader hebben gevonden. Een voorbeeld hiervan in de Belgische context is de mogelijkheid om een Visum D van maximaal twee jaar te verlenen, specifiek aan ICORN-schrijvers, naar analogie van *scholarships* aan universiteiten (wetenschappelijk visum). Daarnaast slepen aanvragen via de al bestaande visumkanalen nodeloos lang aan. Het BoekenOverleg vraagt om de termijnen van dergelijke aanvragen te verkorten omdat de vertraging zorgt voor forse organisatorische problemen.

➔ *Het BoekenOverleg vraagt om de **adequate opvolging van reeds bestaande visummogelijkheden** en de uitwerking van een **juridisch kader voor de langdurige opvang van vervolgte auteurs in België.***

2.7 Vrijheid van meningsuiting

België onderhoudt relaties met landen waar de vrijheid van meningsuiting met de voeten wordt getreden. Dat lijkt in de huidige mondiale wereld onvermijdelijk. Toch vragen we uitdrukkelijk om alertheid in dit verband. Er verblijven in ons land onder meer auteurs die om die reden uit hun land zijn gevlucht en die in hun land, maar ook daarbuiten, worden opgespoord. Deze auteurs zijn extra kwetsbaar wanneer officiële delegaties uit dergelijke landen met open armen worden ontvangen in België.

➔ *Het BoekenOverleg vraagt de federale regering **onderdrukte en gevluchte auteurs maximaal te beschermen en hen niet bloot te stellen aan bijkomende risico's.***

3 VLAAMS

3.1 Leesoffensief

Om de leescrisis aan te pakken is een beleidsdomeinoverschrijdende en structurele aanpak vanuit een gedeelde visie op leesbevordering cruciaal. De urgentie van dit breed maatschappelijke probleem vertaalde zich in de vorige beleidsperiode in de opmaak van ‘Een Leesoffensief voor Vlaanderen’. Een zeer beloftevolle en ambitieuze actie-agenda werd voor de allereerste keer in gezamenlijke regie van de beleidsdomeinen Onderwijs, Cultuur en Welzijn opgemaakt.

Ondanks het sterke strategische langetermijnplan en de samenhangende set van doelstellingen en acties kreeg de uitvoering van het plan (nog) niet de nodige financiële zuurstof. De uitrol beperkte zich tot een aantal acties of piloottrajecten die her en der vanuit de betrokken beleidsdomeinen met eenmalige projectmiddelen werden uitgevoerd. Nochtans hamert de actie-agenda van het Leesoffensief nadrukkelijk op de realisatie van een aantal noodzakelijke randvoorwaarden zodat die interventies kunnen leiden tot duurzame effecten. Bovendien moeten de opgestarte piloottrajecten gecontinueerd of opgeschaald worden, uiteraard na een positieve evaluatie en beantwoordend aan de doelstellingen van het actieplan. Dat vraagt een meerjarige investering in extra mensen en middelen en/of versterking van erkende leesbevorderingsorganisaties om de uitrol van het actieplan met succes te kunnen volbrengen.

Het BoekenOverleg wil de verschillende expertises over het complexe proces dat lezen is, blijven samenbrengen. De culturele inbreng is erg belangrijk: leesbevorderingscampag-

nes en -programma's, literatuureducatie en auteurslezingen ondersteunen en verrijken het leesonderwijs en een vroege voorleesstart (Boekstart) bevordert de talige opvoedingsondersteuning van de allerjongsten. De spil in een wijd vertakt Vlaams en lokaal leesbevorderingsnetwerk is de openbare bibliotheek. Het belang en de rol van bibliotheken verdient erkenning en de nodige financiering om zo daadkrachtig aan meervoudige leesbevordering te werken in een samenhangend geheel van e-inclusie, (digitale) geletterdheid, leesbevordering én leesplezier. Samen met de boekhandels en andere spelers uit het boekenvak kunnen bibliotheken de motor zijn in een levendige en toegankelijke leescultuur voor iedereen.

Lezers maken we samen, en dat vraagt volgehouden inspanningen vanuit verschillende beleidsdomeinen. Wanneer we werk willen maken van een doorgaande leeslijn en een brede, inspirerende en aanmoedigende leesomgeving, zowel in de thuis-, school- als vrijetijdsomgeving, is een kwaliteitsvolle basisinfrastructuur en een structurele, beleidsmatig breed gesteunde, samenwerking tussen alle betrokken spelers (kinderopvang, school, bibliotheek, jeugdverenigingen, socio-culturele organisaties, lokale besturen...) prioritair om verandering te bewerkstellingsen en nieuwe generaties lezers op weg te helpen.

Bovendien is lezen niet leeftijdsgebonden. Kunnen blijven lezen, ook als oudere, vraagt wel om inspanningen van burgers, bibliotheken en beleid. Bibliotheken, waaronder de Luisterpuntbibliotheek, leveren dergelijke inspanningen en met een vergrijzende bevolking is het essentieel dat zij die inspanningen in de toekomst verder kunnen intensiveren.

Het BoekenOverleg vraagt

- een **gecoördineerde aanpak, aangestuurd door een sterke governance-structuur** die door alle betrokken beleidsdomeinen (Onderwijs, Cultuur, Welzijn en Samenleven) wordt gedragen en erkend, **over beleidsdomeinen- en termijnen en bestuursniveaus heen.**
- **erkenning en versterking van de centrale rol die bibliotheken opnemen** in het bevorderen van meervoudige geletterdheid, leesbevordering en e-inclusie.
- een **investering in kwaliteitsvolle deskundigheidsbevordering en professionalisering van kinderbegeleiders, leraren, bibliotheekmedewerkers en leesbevorderaars.** Kwaliteitsvolle en duurzame professionalisering vraagt echter tijd en middelen en vervolgens de erkenning van zij die zich professionaliseren. Deze vorming en professionalisering moeten op grote schaal worden ingericht om écht een verschil te maken.
- een **duurzame leesaanpak en curriculaire verankering.** Inzetten op lezen hoort structureel verankerd te zijn in de nieuwe eindtermen en leerplannen, van het secundair en lager onderwijs én van de lerarenopleiding. Net zo goed moeten taalstimulering en aspecten van vroeggeletterdheid expliciet worden ingebed in de ontwikkelingsdoelen van het kleuteronderwijs en de kinderopvang.

3.2 Kennisknooppunt voor het boekenvak

Om een adequaat, informatiegedreven beleid te kunnen maken en evalueren, zijn er nieuwe inzichten nodig die vandaag de dag ontbreken. Discussies verzanden bij gebrek aan gedeelde data en we missen de (markt)analyses die ons verder kunnen brengen. Nochtans bezitten verschillende spelers in het veld gegevens die, eenmaal gecombineerd, kunnen leiden tot waardevolle inzichten. De wil om samen te werken en samen te innoveren is er, de capaciteit om die kennissamenwerking te laten uitgroeien tot wetenschappelijk onderbouwde onderzoeken is er niet. Dit is extra nijpend in een context waarin artificiële intelligentie het boekenvak confronteert met ingewikkelde en hooggespecialiseerde problematieken.

➔ *Het BoekenOverleg vraagt **middelen, bovenop de begroting van Literatuur Vlaanderen, die geormerkt worden voor onderzoek dat de sector als geheel ten goede komt.** Het BoekenOverleg wil een lichte beheersstructuur ontwerpen dat over deze middelen waakt en op jaarbasis meerdere opdrachten uit kan schrijven.*

3.3 Het boekenvak is een economische sector

Het boekenvak is een economische sector van formaat, met een totale omvang van ongeveer 450 miljoen euro op jaarbasis. De sector moet dan ook blijvend een beroep kunnen doen op de gewestelijke VLAIO-subsidies, nationale en internationale investerings- en onderzoeksmogelijkheden die ook voor andere economische sectoren open staan. Daarnaast vraagt het boekenvak aandacht voor de steeds moeilijker positie die oorspronkelijk Nederlandstalige en in het Nederlands vertaalde boeken hebben ten opzichte van Engelstalige boeken.

- ➔ *Het BoekenOverleg vraagt*
- *de dringende terugkeer van de **subsiëring van de Vlaamse deelname aan de Frankfurter Buchmesse** in het programma van **Flanders Investment and Trade** en extra steun voor andere internationale zakelijke en promotionele beurzen.*
 - *extra middelen voor de **professionele commerciële en juridische ondersteuning van uitgevers en auteurs.***
 - *de **onderzoeks- en financieringsbudgetten van VLAIO** open te stellen voor de culturele sector.*

3.4 Boektopia

Met de lancering van het vernieuwde Boektopia in 2023 heeft Vlaanderen weer een evenement waarmee de boekensector jaarlijks breed kan uitpakken, zowel op de beursvloer, als in de boekhandel, van bibliotheek tot literair podium en uiteraard ook volop in de media. Mede door de steun van de minister van Cultuur heeft Boektopia alles in zich om het nieuwe motorische moment in het boekenjaar te worden en ditmaal niet slechts op één locatie, maar door heel Vlaanderen en in de hele maand november. Het is van het grootste belang dat Boektopia in de komende jaren kan doorgroeien, met meer auteursoptredens en voorleessessies en de opstart van een B2B-programma. De ambitie is om het boek in november in heel Vlaanderen onder de aandacht te brengen en alle initiatieven onder één noemer samen te brengen.

➔ *Het BoekenOverleg vraagt, volgend op het succes van Boektopia, een **groeiscenario om het landelijke karakter van Boektopia nog verder te versterken en van november de boekenmaand van Vlaanderen te maken.***

3.5 Leenvergoeding

Net als in het overgrote deel van de Europese landen worden de leenvergoedingen in Vlaanderen door de overheid betaald. Deze vergoeding blijft echter al jarenlang ver achter bij het Europese gemiddelde, terwijl we Vlaanderen liever in de kopgroep zouden zien. Het is dan ook tijd dat de leenvergoeding voor fysieke boeken wordt herzien. Daarbij is het essentieel om samen met de auteurs, uitgevers, bibliotheken en de overige spelers uit het BoekenOverleg te komen tot een innovatieve regeling die niet alleen een verhoging van de leenvergoeding inhoudt, maar ook een extra stimulans zal zijn voor het lezen in het algemeen en het bibliotheekbezoek in het bijzonder.

➔ *Het BoekenOverleg vraagt aan de Vlaamse overheid om via een **culturele bijpassing de vergoeding voor het uitlenen van fysieke boeken te verhogen** en om samen met de leden van het BoekenOverleg tot **een nieuwe en innovatieve regeling** te komen.*

3.6 Overkoepelend beleid voor bibliotheken

Sinds de verhuizing van de middelen voor de bibliotheken van het Vlaamse naar het lokale niveau, leven veel bibliotheken in onzekerheid. Iedere gemeente kan het budget voor de plaatselijke bibliotheek naar eigen goeddunken bepalen. Budgetten, takenpakketten en publiekswerking fluctueren hierdoor sterk. Er is nood aan een overkoepelend beleid voor bibliotheken.

Enkel met voldoende middelen en een bijbehorend brede missie kunnen bibliotheken hun rol als informatie- en kennisverstrekker, als leesbevorderaar bij uitstek en als laagdrempelige ontmoetings- en studieplek waarmaken.

We benoemen graag apart de hogeschoolbibliotheken. Zij dragen bij aan de vorming van mediawijze, informatievaardige en geletterde studenten. Daarnaast ondersteunen ze ook leerkrachten en bieden ze een laagdrempelige omgeving aan waar studenten in contact komen met fysieke en digitale literatuur.

-
- ➔ *Het BoekenOverleg vraagt*
- *aan de Vlaamse overheid om de **middelen die bedoeld zijn voor de bibliotheken te oormerken.***
 - *aan de minister van Cultuur om de **basisopdracht van de lokale openbare bibliotheek te erkennen in een wetgevend kader.** Op die manier heeft elke Vlaamse burger in de toekomst **een lokale bibliotheek die nabij is, verankerd is in een breed netwerk en inzet op maatschappelijke uitdagingen.***

- *aan de minister van Onderwijs om **aan hogescholelen een signaal te geven over het belang van de ondersteunende rol van schoolbibliotheken in het hoger onderwijs.***

3.7 Programmering van literatuur in cultuurcentra en bibliotheken

In een bloeiend literair landschap komen huidige en toekomstige lezers op tal van plekken in contact met boeken en hun auteurs. Buiten de literaire organisaties in strikte zin, was er in Vlaanderen decennialang sprake van een ruim aanbod aan literaire programmering in cultuurcentra en bibliotheken.

Met de overheveling van de bibliotheekmiddelen naar het lokale niveau en de budgettaire en personele druk die rust op de cultuurcentra, stelt het BoekenOverleg vast dat de inkrimping van de literaire programmering een onbedoeld negatief bijeffect is. Waar waardevolle literaire voorstellingen voorheen via tournees in heel Vlaanderen uiteenlopende lokale publieken bereikten, zien we nu dat vooral de kleinere cultuurcentra nauwelijks nog aandacht voor het geschreven woord hebben.

-
- ➔ *Het BoekenOverleg vraagt om **middelen van Cultuur, Jeugd en Media te oormerken voor literaire programmering in en door cultuurcentra en bibliotheken.***

3.8 Indexering van middelen voor literaire organisaties

Literatuur Vlaanderen ondersteunt vandaag tien literaire organisaties waarmee een vijfjarige beheersovereenkomst is afgesloten. De werkmiddelen van deze organisaties komen (zo goed als) integraal van Literatuur Vlaanderen. Waar de organisaties met structurele ondersteuning via het Kunstendecreet op een indexatie van het standaard vastgelegde loonaandeel van 60% kunnen rekenen, is er voor de literaire organisaties niets voorzien. Door het uitblijven van die indexering moeten deze organisaties elk jaar besparen en naar het einde van een beleidsperiode toe steeds moeilijkere keuzes maken. De slagkracht van de organisaties, met name het deel dat aan programma's en auteursoptredens kan worden uitgegeven, gaat op die manier sterk achteruit. In 2022 werd er een historische correctie doorgevoerd dankzij een eenmalige budgetverhoging, die intussen evenwel is verdampt door de loonkoststijging van 11% in 2023.

➔ *Het BoekenOverleg vraagt dat literaire organisaties op dezelfde manier worden behandeld als andere structurele kunstorganisaties in het kader van het Kunstendecreet zodat ook zij op een jaarlijkse indexering van de loonmassa kunnen rekenen.*

3.9 Creatief schrijven is een vak

Creatief schrijven is een vak dat je kan leren, net als musiceren, acteren en dansen. Toch is er binnen het regulier (kunst)onderwijs weinig aandacht voor dat vakgebied. Creatief schrijven komt, in tegenstelling tot andere kunstdisciplines, nauwelijks aan bod in het huidige onderwijscurriculum. Dat is een gemiste kans, te meer omdat er een aangetoond verband bestaat tussen creatief schrijven en leesvaardigheid. Bovendien tonen ervaringen in Nederland aan dat door schrijfopleidingen erkende auteurs meer kansen hebben op de arbeidsmarkt. Omdat creatief schrijven de basis van het boekenvak vormt, is een inhaalbeweging binnen het onderwijs noodzakelijk.

➔ *Het BoekenOverleg vraagt de minister van Onderwijs*

- *om van 'creatief schrijven' een onderdeel van het curriculum te maken*
- *om de oprichting van een onderbouw 'schrijven' in het Deeltijds Kunstonderwijs voor-16-jarigen, naar analogie met andere kunstdisciplines*
- *om meer investeringen in de opleiding 'schrijver' in het Deeltijds Kunstonderwijs voor volwassenen zodat alle 168 academies die kunnen aanbieden*
- *om een geaccrediteerde opleiding 'creatief schrijven' in het hoger onderwijs, met een erkend diploma als uitkomst*

3.10 Ruimte voor literair erfgoed waarborgen

Om het bibliothecair en literair erfgoed voldoende dynamisch voor het voetlicht te blijven brengen, pleit het BoekenOverleg ervoor dat de Vlaamse overheid haar subsidiebeleid afstemt op het aantal en de omvang van de opdrachten die ze in het Cultureel-Erfgoeddecreet en in het KANTL-decreet heeft vastgelegd. Om het erfgoed te (her-)dynamiseren, actualiseren en contextualiseren, is ook het onderwijs van cruciaal belang. Het ontwikkelen en bevorderen van een multidisciplinaire gevoeligheid voor bibliothecair en literair erfgoed bij de schoolgaande jeugd bevordert de interesse in geschiedenis, kunst, taal en literatuur in haar rijke verscheidenheid. Een verankering van dit erfgoed in het lessenpakket zou het bereiken van die doelgroep vergemakkelijken.

➔ Het BoekenOverleg

- werpt zichzelf op als **gesprekspartner voor de onderwijskoepels bij de vertaling van de recent vernieuwde eindtermen (minimumdoelen) naar de leerplannen.**
- pleit voor **middelen om leerkrachten en scholen via participatieve projecten te laten kennismaken met literair en bibliothecair erfgoed.**
- roept de ministers van Onderwijs, Welzijn, Economie en Inburgering op om **substantieel en structureel te investeren in de culturele geletterdheid van deze en alle volgende generaties.**

3.11 Voortzetting en uitbreiding van de Boon

Sinds de eerste uitreiking van de nieuwe Vlaamse literatuurprijs de Boon is er een duidelijk positief effect op de bekendheid en de verkoop van de genomineerde boeken. Niet alleen is de Boon een volwaardige prijs voor fictie en non-fictie voor volwassen lezers. Het is bovendien de grootste kinder- en jeugdboekenprijs van het taalgebied. De diverse (stads)trajecten met bibliotheken en scholen werpen hun vruchten af. Gaststeden ontvangen de Boon met veel egards en de nationale uitstraling van de prijs vertaalt zich ook steeds meer op internationaal vlak, met name door de gestegen zichtbaarheid in Nederland.

➔ Het BoekenOverleg vraagt

- om de **voortzetting van de Vlaamse literatuurprijs de Boon als zodanig, inclusief het leesbevorderingstraject** dat er vanaf het begin integraal onderdeel van uitmaakt.
- om te overwegen de **verschillende doelgroepen verder uit te splitsen en van de Boon een driedivulde prijs te maken, met gelijke beloning en aandacht voor fictie, non-fictie en kinder- en jeugdliteratuur.**

4 LOKAAL

4.1 Boekstart

Cruciaal in het bevorderen van vroeggeletterdheid is het contact met boeken en voorlezen op jonge leeftijd. Internationaal stapelt het wetenschappelijke bewijs zich op dat het programma Boekstart hier zeer succesvol in is. Vlaanderen geldt als een voorbeeldregio, met 90% van de gemeenten die het programma ondersteunt. Boekstart wordt gedeeltelijk gefinancierd op het lokale niveau en op het Vlaamse niveau (via Iedereen Leest). Het is van het grootste belang om deze investeringen op peil te houden en daarnaast het programma uit te rollen naar de plekken die nog geen Boekstartgemeente zijn.

➔ *Het BoekenOverleg vraagt om **blijvende investeringen van het lokale niveau in het bewezen succes van Boekstart.***

4.2 Centrale rol voor bibliotheken

Een bibliotheek moet dicht bij de burgers staan, met een dienstverlening die voor alle inwoners makkelijk bereikbaar en toegankelijk is. Het IFLA-UNESCO manifest voor de openbare bibliotheek beveelt lokale overheden met klem aan de ontwikkeling van het openbare bibliotheekwerk te ondersteunen en zich er actief voor in te zetten. Lokale besturen moeten openbare bibliotheken in hun meerjarenplan een belangrijke rol geven bij de aanpak van maatschappelijke uitdagingen zoals geletterdheid, leesbevordering en e-inclusie. Voor die centrale rol heeft de bibliotheek gekwalificeerd personeel nodig, met voldoende tijd en financiële middelen om navormingen te volgen en deel te nemen aan netwerkmomenten.

Het lokale bestuur is ook het best geplaatst om een goede en integrale samenwerking tussen de lokale openbare bibliotheek en andere gemeentediensten en met intermediaire partners zoals onderwijs, verenigingen, literaire organisaties en andere initiatieven te ondersteunen en stimuleren.

Het BoekenOverleg

- pleit ervoor **budgetten voor bibliotheken minstens te indexer**en, en personeel dat uit dienst gaat te vervangen door **medewerkers die sterk zijn in het aanpakken van maatschappelijke uitdagingen zoals geletterdheid, leesbevordering en e-inclusie**.
- vraagt om **bibliotheken een centrale rol te geven in de meerjarenplanning bij die maatschappelijke uitdagingen** en daarvoor **de nodige financiële middelen** te voorzien.
- vraagt om in te zetten op een **nabije, toegankelijke bibliotheek voor elke burger, zowel fysiek als digitaal**.
- vraagt om **voldoende personeel met de juiste sectorgebonden competenties te voorzien in de bibliotheken en middelen te voorzien voor professionalisering**.

4.3 Budgetten voor bibliotheken en cultuurcentra

Volgens het BoekenOverleg was de ongeoormerkte overheveling van de middelen voor Cultuur, Jeugd en Media voor bibliotheken en cultuurcentra naar het lokale niveau een vergissing. Het zal vele jaren duren om dit recht te trekken. In de tussentijd roepen wij lokale bestuurders op om hun verantwoordelijkheid te nemen en hun bevoegdheden aan te wenden om deze oormerking op lokaal niveau alsnog te garanderen.

➔ *Het BoekenOverleg vraagt aan lokale bestuurders om middelen voor bibliotheken en cultuurcentra te oormerken en via meerjarige overeenkomsten te garanderen.*

iedereenleest.

LETTEREN
HUIS

COLOFON

Verantwoordelijke uitgever

BoekenOverleg
Voorzitter: Willem Bongers-Dek
p/a Literatuur Vlaanderen
Lange Leemstraat 57
2018 Berchem

Contact

Willem Bongers-Dek
boekenoverleg@literatuurvlaanderen.be
0494 67 98 95

Redactie

BoekenOverleg

Lay-out

Maarten Deckers

Overname van inhoud uit deze brochure is alleen toegelaten mits bronvermelding.

© Memorandum BoekenOverleg 2024
Alle rechten voorbehouden.

